

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

В. о. президента
Національного університету
«Києво-Могилянська академія»

В. М. Ожоган

«27» травня 2020 р.

ПРОГРАМА ВСТУПНОГО ІСПИТУ З ФАХУ
для вступників на навчання до аспірантури для здобуття ступеня
доктора філософії (PhD) за спеціальністю
032 «ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ»
(галузь знань: 03 «Гуманітарні науки»)

Схвалено
Вченою радою
факультету гуманітарних наук
(протокол № 3 від 26 травня 2020 р.)

КИЇВ – 2020

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Складання вступного іспиту з фаху передбачено Правилами прийому до Національного університету «Києво-Могилянська академія» в 2020 р. (далі – Правила) для тих абітурієнтів, які вступають на навчання до аспірантури НаУКМА для здобуття ступеня доктора філософії (PhD) з відповідних спеціальностей, зазначених у *додатку 1* до Правил.

Вступний іспит з фаху за спеціальністю 032 «Історія та археологія» має за мету з'ясування рівня фахових компетентностей, теоретичних знань і практичних навичок абітурієнтів із засадничих історичних дисциплін («Археологія та давня історія України»; «Історія України» та «Історія України ХХ ст.», «Історія Габсбурзької монархії», «Історія Речі Посполитої», «Історія західної цивілізації – 1, 2, 3»; «Новітня історія Європи», «Вступ до історії», «Українська та зарубіжна історіографія»; «Історія радянського суспільства»); визначення готовності вступників до засвоєння програми підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів вищої кваліфікації, яка відповідає третьому (освітньо-науковому) рівню вищої освіти та дев'ятому кваліфікаційному рівню за Національною рамкою кваліфікацій.

Вступний іспит з фаху за спеціальністю 032 «Історія та археологія» проводиться у формі **письмового екзамену**, під час якого кожен абітурієнт дає відповідь на три з шести питань, вміщених в обраному ним білеті, відповідно до бажаної освітньої траєкторії: «Історія» або «Археологія».

Кількість білетів – 16

Тривалість письмового екзамену 80 хв.

Зразок білета:

1. Позиція Михайла Грушевського в історіографічній дискусії про «перетікання киево-руської історії».
2. Культурницький рух та громадські й політичні об'єднання в Україні періоду «перебудови». Проголошення незалежності України.
3. Загальна криза XVII ст.: причини, проблеми.
4. Методика польових досліджень: основні принципи та завдання.
5. Культури шнурової кераміки
6. Сільські поселення та житла Давньої Русі.

II. ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ВСТУПНОГО ІСПИТУ З ФАХУ

Освітня траєкторія «Історія»

1. Позиція Михайла Грушевського в історіографічній дискусії про „перетікання киево-руської історії”.
2. Акценти Романтизму і панславізму у програмових гаслах Кирило-Мефодіївського братства.
3. Культурницький рух та громадські й політичні об'єднання в Україні періоду „перебудови”. Проголошення незалежності України.
4. Соціальна структура українського населення у складі Речі Посполитої.
5. Українофільський рух у Російській імперії другої половини XIX ст.: основні ідеї, осередки та постаті.
6. Наслідки форсованої радянської індустріалізації в УРСР: колективізація і Голодомор.

7. Соціальний вибух в Україні середини XVII ст.: національно-визвольна війна, громадянська війна чи козацька революція?
8. Промисловий переворот на території підросійської України у XIX ст.; зміни в транспортному сполученні.
9. Інтегральний націоналізм: зміст поняття, ідеологія та діяльність Організації Українських націоналістів.
10. Життєві стратегії старшинських еліт Гетьманщини після ліквідації автономії: між лояльністю та „малоросійським” патріотизмом.
11. Український національний рух кінця XIX – початку XX ст. в Галичині та Наддніпрянщині: схоже та відмінне.
12. Радянська освіта як інструмент ідеології: атеїстичне виховання, препарування історії, культ нових героїв.
13. Правовий статус і самоврядні структури єврейських громад у Речі Посполитій.
14. Заходи російського уряду з русифікації України: від створення Київської археографічної комісії до Емського указу.
15. Опір української інтелігенції тоталітарному режимові (1960-1980-ті рр.).
16. Письменство і мистецька культура Гетьманщини: основні ідеї, твори та постаті.
17. Міська мережа XIX ст. на території підросійської України; соціальний та етнічний склад мешканців міст.
18. Заходи з коригування „історичної пам’яті” українців радянської доби: зміни в історіографічній схемі, кіно та художня література.
19. Міське самоврядування („магдебурзьке право”) на території України: шляхи і час проникнення, різновиди самоврядних міст, причини їх занепаду у XVIII ст.
20. Народницька течія в українській історіографії другої половини XIX – початку XX ст.: головні тематичні й ідейні акценти, постаті чільних істориків.
21. Форми прямого і прихованого протесту в СРСР: дисидентство та варіанти «повсякденного спротиву».
22. Києво-Могилянський колегіум – Києво-Могилянська академія: історія функціонування, загальна характеристика навчального процесу, видатні постаті.
23. Іншоетнічні групи на території України: час та осередки густішого розселення.
24. Політика радянського уряду у релігійному питанні.
25. Загальна криза XVII ст.: причини, проблеми.
26. Імперії в сучасній історіографії: від «тюрми народів» до «інкубатора націй».
27. 1968 рік як злам XX ст.: «капіталістична» та «соціалістична» варіації.
28. Представлення доби Відродження в історіографічних дискусіях.
29. Постанови націй на Заході та Сході Європи: локальні варіанти.
30. «Холодна війна» як історичне явище та доба світової історії. Чи була вона неминучою?
31. Наслідки поширення протестантизму в ранньомодерній Європі.
32. «Подвійна революція» як явище європейської та світової історії.
33. Наслідки Першої світової війни: геополітичний аспект.
34. Вплив Великих географічних відкриттів на економічні процеси в Європі.
35. Секуляризаційні процеси в модерному світі.
36. Населення у Другій світовій війні між рухами опору та колабораціонізмом. Локальні практики.
37. Феномен абсолютизму та постанови «придворного суспільства» в XVII ст.
38. Урбанізаційні процеси на Заході та Сході Європи XIX ст. Соціальні наслідки.
39. Зародження феміністичного руху. Декларації.

40. Релігійні конфлікти в Європі XVI ст.: спільні і відмінні риси.
41. Постання класового суспільства. Буржуазія, пролетаріат і селянство у XIX ст.
42. «Центрально-Східна Європа»: концептуалізації регіону у XX – на початку XXI ст.
43. Просвітницький абсолютизм: локальні варіації.
44. Політичне, соціальне та культурне підґрунтя «весни народів».
45. Культурна революції у XX ст.: зміст і наслідки.
46. Феномен Просвітництва: інтелектуальний вимір.
47. Соціалізм у XIX ст.: інтелектуальні джерела, ідеологічні варіації, практики.
48. Тоталітарні режими у XX ст.: історіографічні типологізації та спроби концептуалізації.

Освітня траєкторія «Археологія»

1. Археологія та праісторія як історичні науки.
2. Методика польових досліджень: основні принципи та завдання.
3. Археологічна культура: центральна категорія пізнання сучасної археології.
4. Структура системи археологічного пізнання.
5. Реконструкція господарських структур давніх суспільств.
6. Дослідження давнього ремесла за археологічними даними.
7. Методологія пізнання антропогенезу.
8. Методи датування в археології.
9. Проблема антропогенезу.
10. Ранній палеоліт України. Загальна характеристика.
11. Пізній палеоліт України. Загальна характеристика.
12. Фінальний палеоліт України.
13. Мезоліт України. Загальна характеристика.
14. Неолітизація Європи та України.
15. Енеоліт України як історична доба
16. Витоки та поширення трипільської культури в Україні
17. Загальна характеристика трипільської культурно-історичної спільноти (КІС).
18. Енеолітичні культури Волині та Поділля (лендельська, лійчастого посуду, кулястих амфор).
19. Енеоліт степової України (загальна характеристика).
20. Ямна культурно-історична спільність.
21. Бронзовий вік України як історична доба.
22. Катакомбна культурно-історична область.
23. Культури шнурової кераміки в Україні.
24. Східнотшинецька, комарівська та сосницька культури.
25. Зрубна культурно-історична спільність.
26. Культури Сабатинівська та Ноуа.
27. Етнокультурна карта України у II тис. до н.е.
28. Кіммерійська проблема за письмовими та археологічними джерелами.
29. Культури передскіфського часу на території українського Лісостепу. Загальна характеристика.
30. Ранньоскіфська матеріальна культура.
31. Матеріальна культура скіфів у IV ст. до н.е.
32. озброєння та військова справа скіфів.
33. Етапи історії сарматів у Надчорномор'ї.
34. озброєння та військова справа сарматів.

35. Проблеми грецької колонізації та виникнення античних міст Північного Причорномор'я. їх зв'язки з метрополіями.
36. Історія та історія культури Тіри, Ольвії, Боспору та Херсонесу
37. Проблема походження слов'ян.
38. Поховальні пам'ятки східних слов'ян II половини I тис.
39. Слов'яни та кочові племена степів України в I тис. н.е.
40. Східнослов'янські племена (історія вивчення та територія).
41. Походження Русі.
42. Пізні кочовики X-XVI ст.
43. Міста Південної Русі.
44. Археологія Києва.
45. Військова справа Давньої Русі.
46. Міста західноруських земель.
47. Сільські поселення та житла Давньої Русі.
48. Поховальний обряд східних слов'ян IX-XIII ст.

III. ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ ПІДГОТОВКИ

Історія України

- Гарань О. В.* Убити дракона. З історії Руху та нових партій України. К., 1993;
- Граціозі, Андреа.* Війна і революція в Європі, 1905–1956 рр. / Пер. з італ. – К.: Основи, 2005.
- Грицак, Ярослав.* Нарис історії України: формування модерної нації, XIX-XX ст. К., 1996;
- Грушевський М. С.* Очерк истории украинского народа. К., 1991;
- Скельчик, Сергій.* Імперія пам'яті. Російсько-українські стосунки в радянській історичній уяві. К., 2008;
- Скельчик, Сергій.* Українофіли. Світ українських патріотів другої половини XIX століття. К., 2010;
- Журба О. І.* Київська археографічна комісія, 1843-1921. Нарис історії і діяльності. К., 1993;
- Історія українського козацтва.* Нариси у двох томах. Т. 1. К., 2006;
- Історія української культури.* Т. 3: Українська культура другої половини XVII – XVIII століть. К., 2003;
- Касьянов, Георгій.* Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960-80-х років. К., 1995;
- Касьянов, Георгій.* Теорії нації та націоналізму. К., 1999;
- Когут, Зенон.* Коріння ідентичності. Студії з ранньомодерної та модерної історії України. К., 2004;
- Когут, Зенон.* Російський централізм і українська автономія Лівобережної Гетьманщини, 1760-1830. К., 1996;
- Миллер А. И.* „Украинский вопрос” в политике властей и русском общественном мнении (вторая половина XIX в.). Санкт-Петербург, 2000;
- Нариси з історії та культури євреїв України /* Ред. Леонід Фінберг і Володимир Любченко. К., 2005;
- Плохий, Сергій.* Великий переділ: незвичайна історія Михайла Грушевського. К., 2011;
- Посохова Л. Ю.* На перехресті культур, традицій, епох. Православні колегіуми України наприкінці XVII – на початку XIX ст. Харків, 2011;
- Світленко С. І.* Народництво в Україні 60-80-х років XIX століття. Теоретичні проблеми джерелознавства та історії. Дніпропетровськ, 1999;
- Толочко, Алексей.* Киевская Русь и Малороссия в XIX веке. К., 2012;
- Шліхта, Наталя.* Історія радянського суспільства. Навчальний посібник. К., 2010; Х., 2015;

- Шліхта, Наталя.* Церква тих, хто вижив. Радянська Україна, середина 1940-х – початок 1970-х рр. Харків, 2011;
- Шляхов О. Б.* Україна на шляху до індустріального суспільства (друга половина XIX – початок XX ст.). Дніпропетровськ, 2010;
- Яковенко, Наталя.* Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. К., 2005, 2006, 2009.

Всесвітня історія

- Ададуров В. В.* Історія Франції : королівська держава та створення нації : (від початків до кінця XVIII століття). – Львів, 2002
- Арендт Х.* Джерела тоталітаризму. – 2-е вид. / Пер. з англ. – К.: Дух і Літера, 2005.
- Баберовські Й.* Червоний терор. Історія сталінізму / Пер. з нім. – К.: К.І.С., 2007.
- Баткин Л.* Итальянские гуманисты : стиль жизни и стиль мышления. М. : Наука, 1978.
- Батюк В.И.* Истоки «холодной войны»: советско-американские отношения в 1945–1950 гг. – М.: Рос. научн. фонд, 1992.
- Бродель Ф.* Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм : XV-XVIII ст. – К. : Основи, 1995-1998. Т. 2.
- Бурдах К.* Реформация. Ренессанс. Гуманизм : [пер. с нем.] – М. : РОССПЭН, 2004.
- Буркхардт Я.* Культура Италии в эпоху Возрождения: опыт исследования. М.: Интрада, 2001.
- Вторая мировая война: Дискусии. Основные тенденции. Результаты исследований / Пер. с нем. – М.: «Весь мир», 1997.*
- Геллер М., Некрич А.* Утопия у власти. – М. : Изд. «МИК», 2000.
- Граціозі А.* Війна і революція в Європі, 1905–1956 рр. / Пер. з італ. – К.: Основи, 2005.
- Делюмо Ж.* Цивілізація Возрождения. – Екатеринбург, 2006.
- Забужко О.* Філософія української ідеї та європейський контекст: Франковий період. – К., 1994.
- Каппелер А.* Росія як поліетнічна імперія: Виникнення. Історія. Розпад. – Львів: Вид. УКУ, 2005.
- Касьянов Г.В.* Теорії нації та націоналізму. – К., 1999.
- Курлански М.* 1968. Год, который изменил мир. – М.: АСТ Москва; Владимир: ВКТИ, 2008.
- Маля М.* Радянська трагедія: історія соціалізму в Росії 1917 – 1991 / М. Маля ; Пер. з англ. – К. : Мегатайп, 2000.
- Миллер А. И.* Империя Романовых и национализм. – М.: НЛЮ, 2006.
- Мир Просвещения: исторический словарь / под ред. В. Ферроне и Д. Роша ; пер. Н.Ю. Плавинской, ред. С.Я. Карпа. М. : Памятники исторической мысли, 2003.*
- Первая мировая война: Пролог XX века / Отв. ред. В.Л. Мальков. – М.: Наука, 1999.*
- Попович М.* Червоне XX ст. – К. : АртЕк, 2005.
- Прокопьев А. Ю.* Германия в эпоху религиозного раскола, 1555-1648. – СПб, 2008.
- СССР и холодная война / Под. ред. В. С. Лельчука, Е. И. Пивовара. – М. : Мосгорархив, 1995.*

Методологія, теорія, загальні питання археології

- Археология Украины.-К., 2005.*
- Археология Украинской ССР.-Т.1-3.- К., 1985-87.*
- Клейн Л.С.* Археологические источники. Л.,1979.
- Клейн Л.С.* Классификации в археологии.Л.,1990.
- Клейн Л.С.* Проблема определения археологической культуры. СА, № 2, 1970.
- Массон В.М.* Экономика и социальный строй древних обществ (в свете данных археологии). Л.,1976
- Предмет и объект археологии и вопросы археологических исследований. Л., 1975.*
- Пряхин А.Д.* История советской археологии (1917-середина 30-х гг.). Воронеж,1986.

Археологія кам'яного віку

- Абрамова З.А.* Палеолитическое искусство на территории СССР.-САИ,М.-Л., 1962.
Археология Украинської СРСР. Т. I, К., 1985.
Гладилин В.Н. Проблемы раннего палеолита Восточной Европы. К., 1970.
Даниленко В.Н. Неолит Украины. К., 1969.
Зализняк Л.Л. Охотники на северного оленя Украинского Полесья эпохи финального палеолита.- К., 1989.
Зализняк Л.Л. Первісна історія України.- К., 1999
Зализняк Л.Л. Фінальний палеоліт північного заходу Східної Європи.-К.,1999.
Зализняк Л.Л. Мезоліт заходу Східної Європи // Кам'яна доба України.-вип. 12.-К., 2009.
Зализняк Л.Л. Стародавня історія України.-К., 2012.
Колосов Ю.Г., Степанчук В.Н., Чабай В.П. Ранний палеолит Крыма.- К., 1993.
Сегеда С.П. Основы антропологии.- К., 1995
Станко В.Н., Гладких М.І., Сегеда С.П. Історія первісного суспільства.-К.,1999.

Археологія енеоліту та бронзової доби України

- Зализняк Л.Л.* Стародавня історія України.-К., 2012.
Артеменко И.И. Племена Верхнего и Среднего Поднепровья в эпоху бронзы МИА № 148. М.,1967.
Археология Украины.-К., 2005.
Археология Прикарпатья, Волыни и Закарпатья (энеолит,бронза и раннее железо). К.,1990.
Археология Украинской ССР. Т.1., К.,1985.
Археология Української РСР. Т.1., К., 1971.
Клочко В.И. Металлургическое производство в энеолите — бронзовом веке. *Ремесло эпохи энеолита-бронзы на Украине.* Ред. С.С. Березанская. Киев, 1994. с. 96–132.
Клочко В. І. Озброєння та військова справа давнього населення України (5000–900 рр. до Р.Х.). Київ, 2006.

Археологія раннього залізного віку України та сусідніх територій

- Археология Украинської РСР., т.ІІ,* Київ,1971
Ильинская В.А. Скифы днепровского лесостепного Левобережья. К.,1968.
Ильинская В.А., Тереножкин А.И. Скифы У11-1У вв. К., 1983.
Мурзин В.Ю. Скифская архаика Северного Причерноморья. К.,1984.
Мурзин В.Ю. Происхождение скифов. Основные этапы формирования скифского этноса. К.,1990.
Степная полоса азиатской части СССР в скифо-сарматское время. (Археология СССР). М.,1993.
Тереножкин А.И. Предскифский период на днепровском Правобережье. К.,1961.
Тереножкин А.И., Мозолевский Б.Н. Мелитопольский курган. К., 1988.
Тереножкин А.И. Киммерийцы. К.,1977.
Черненко Е.В. Скифские лучники. К.,1981.
Черненко Е.В. Скифский доспех. К.,1968.
Шрамко Б.А. Бельское городище скифской эпохи. К., 1987.

Антична археологія

- Античные древности Северного Причерноморья.* К., 1988. Сб.
Археология Украинской ССР. т.ІІ, К. 1986.
Виноградов Ю.Г. Политическая история Ольвии. М.,1989.
Зубарь В.М. Херсонес и Римская империя. К.,1994.
Зубарь В.М. Херсонес Таврический в античную эпоху. К.,1993.
Кадеев В.И. Херсонес Таврический в первых веках н.э. Харьков.,1981.
Кадеев В.И. Очерки истории экономики Херсонеса Таврического в 1-1У вв.н.э. Харьков.,

1970.

Крапивина В.В. Ольвия. Материальная культура первых веков н.э. К., 1994.

Крыжицкий С.Д. Архитектура античных городов Северного Причерноморья. К., 1993.

Крыжицкий С.Д., Бураков А.В., Буйских С.Б., Отрешко В.М. Сельская округа Ольвии. К., 1989.

Культура древней Ольвии и ее округи в архаическое время. К., 1989.

Масленников А.А. Население Боспорского государства в первых веках н.э. М., 1990.

Охотников С.Б. Нижнее Поднестровье в У1-У вв. н.э. К., 1990.

Русяева А.С. Религия и культы античной Ольвии. К., 1992.

Сон Н.А. Тира в Римское время. К., 1993.

Ранньослов'янська, давньоруська та середньовічна археологія

Абашина Н.С., Козак Д.Н., Синиця Є.В. Терпиловський Р.В. Давні слов'яни. Археологія та історія. - Київ, 2012.

Археологія Української РСР. т.Ш., К., 1986.

Баран В.Д. Ранні слов'яни між Дніпром і Прип'ятю. К., 1972.

Винокур І.С. Історія та культура черняхівських племен., К., 1972.

Давня історія України.- Т.3.- К., 2000

Максимов Е.В. Зарубинецька культура на території УССР.К., 1982.

Моця О.П. Населення Південноруських земель IX-XIII ст. К., 1993.

Пачкова С.П. Господарство східно-слов'янських племен на рубежі н.е. К., 1974.

Раннесредневековые восточнославянские древности. Л., 1974.

Русанова И.П. Славянские древности У1-УП вв. М., 1976.

Рыбаков Б.А. Киевская Русь и древние княжества XII-XIII вв.

Славяне Юго-Восточной Европы в предгосударственный период. К., 1990.

Терпиловский Р.В. Ранние славяне Подесенья III-У вв. К., 1984.

Толочко П.П. Древнерусский феодальный город К., 1989.

Толочко П.П. Древний Киев. К., 1983.

Толочко П.П. Кочевые народы степей и Киевская Русь.- К., 1999.

Толочко П.П. Киевская Русь. К., 1996.

Яковенко Н.М. Нариси історії України.- К., 1997.

IV. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Результати вступного випробування з фаху за спеціальністю 032 «Історія та археологія» оцінюються за **100-бальною шкалою**.

Оцінювання письмової екзаменаційної роботи за спеціальністю 032 «Історія та археологія» здійснюється за такими критеріями:

Кількість балів за письмову екзаменаційну роботу	Критерії оцінювання
91 – 100	Абітурієнт надав правильні та повні відповіді на всі 4 екзаменаційні питання, виявив глибоке розуміння їхньої суті та змісту, а також високий рівень теоретичних знань і практичних умінь з фахових дисциплін. Відповіді абітурієнта засвідчують здатність до аналізу й інтерпретації засвоєного матеріалу, відмінне володіння навичками логічного і послідовного викладу та його мовностилістичного оформлення.
76 – 90	Абітурієнт надав правильні та повні відповіді не менше ніж на 3 екзаменаційні питання або правильно, але недостатньо повно, відповів на всі 4 питання. Відповіді абітурієнта засвідчують у цілому високий рівень засвоєння програмного матеріалу, здатність до його аналізу та інтерпретації, належне володіння навичками логічного і послідовного викладу та його мовностилістичного оформлення.
50 – 75	Абітурієнт надав правильну та повну відповідь не менше ніж на два екзаменаційне питання. Відповіді абітурієнта засвідчують задовільний рівень засвоєння програмного матеріалу і здатності до його засвоєння та інтерпретації, а також достатнє володіння навичками логічного і послідовного викладу та його мовностилістичного оформлення.
0 – 49	Абітурієнт не надав правильної та повної відповіді на жодне екзаменаційне питання. Відповіді абітурієнта засвідчують незадовільний рівень засвоєння програмного матеріалу і здатності до його засвоєння та інтерпретації, недостатнє володіння навичками логічного і послідовного викладу та його мовностилістичного оформлення.

Абітурієнт вважається таким, що склав вступне випробування з фаху за спеціальністю 032 «Історія та археологія», якщо оцінка за письмову екзаменаційну роботу становить **50 – 100 балів**.

У випадку, якщо екзаменаційна оцінка становить **0 – 49 балів**, абітурієнт вибуває з конкурсного відбору на спеціальність 032 «Історія та археологія».